

vremena« i pitaju se: »Vrijeme na konjima / hoćemo li stići«, a svi prelaze u tišinu kada se izgovore i njihovi se glasovi stope u »glas iz planine«. Taj »glas iz planine« je i nađena pjesma pjesnikova. Ako je pjesnik, poput lovca, pošao u planinu samoće i u gluvoj planini, na prestolu tišine našao svog dvojnika i njegovo blago, sišao u sebe i u nepoznatu li vratio se s pjesmom, sigurno je, njegov zavjet i čin su ispunjeni, tj. njegov »pribor za vatru« nije bio uzaludan. »Moje pero od starog ognjila« — ovaj stih Marković ispisuje na završetku ove svoje dosad najbolje knjige — a to »pero od starog ognjila« iskovanu uspjelo je ovog puta da probudi »žarko sjeme vatre«, da zasija i zaplamsa »ispod jezika«. Iako se u Markovićevoj poeziji prestižu metafizičke i zemne slike, lipak, njegove su pjesme »riječi sa zemljom« pomiješane.

»Tražim jednu poeziju / jednostavu i prostu / koja može da nas zagrije / i opet da nas rashladi / i koja dopušta da se zavode / u moju lovačku kolibu / ... / riječi pomiješane za zemljom...«

DOKO STOJIČIĆ: »STRAHOTE RAJA«,
»Bagdala«, Kruševac, 1979.
Piše: Vida Tomić

»Da mi je sresti čovjeka koji umije
da čuti, pa da se siti ispričamo.«

(Kineska izrečka)

Pojavila se paradoksalna knjiga *Strahote raja* Đoka Stojičića. Pred ustaljeni način razmišljanja o knjigama postavila je nekoliko problema i uglavnom »sezame otvori se« ulaz nije pronađen.

U čemu je problem?

Kad nam je autor priznao, sam i svojevoljno, da je to što se u knjizi nalazi doslovno »čuo u snu i jednostavno zapisao — do detalja tačno kako je čuo«, u zapadnjačkom načinu mišljenja i svojinskog poimanja tvorevina duha, iskrsava, kao santa leda na obzoru, pitanje autorstva. To čak pomalo zvuči i kao pravno pitanje, da ne kažemo svojinsko. S druge strane, u uobičajenoj karti estetsko-teorijskih koordinata ne nalazi se baš koordinatni kvadratić u koji bismo udobno smjestili ove tvorevine duha. Tu i počinje problem. Ovi iskazi mijesu »po mjeri« ni u jednom »kvadratiću« ustaljenih mjera. Pa? Da li je to uopšte važno? Zašto uopšte proliivati mastilo tvrdeći za jabuku da nije knuška.

Jedan drugi način mišljenja, nazovimo ga istočnjačkim, jednostavno bi nam rekao: »Pojedite jabuku i uživajte u tome«. Nije li to zaista način da pridemo ovoj knjizi?

Čudno je da poslije (tolikovjekovne priče o »inspiraciji«, kao stvaralačkom stanju mijesmo spremni da prihvatimo i stanje »sna kao takvo«.

Pri tom, nadrealistički postupak »slobodnih asocijacija« kome, izgleda, naš »racionalistički« način življenja i mišljenja ipak nije dozvolio da prodre u neke dublje slojeve »duha« ili »duše«, ili komunikacije s »onostranim«, »iracionalnim«, ili kako hoćete, ne sporimo pravo autorstva. Naravno, duhu zapadnog mišljenja najvažnije polazište je »volja« i »svijest«. Usudićemo se još

jednom da se vratimo na jedno istočnjačko poimanje »onostranog« svijeta.

To je misao koja smatra da je »ovostrano« samo jedna ravan »mnogostranog« univerzuma s kojim mi dolazimo u dodir na razne načine, ali ga »racionalno« ne uspijevamo shvatiti ili formulirati, što ni u kom slučaju ne znači da ne postoji, između ostalog govori o takozvanoj »akasa ravni« u kojoj ostaje »zapisana«, ili možda bolje reći kodirana, svaka naša misao, kao energetski trag.

Nijesu li, možda, ne samo *Strahote raja* koje mozak Stojičićev povremeno u snu »čita, nego i sva kreativna djela (ne samo umetnička) dešifrovanje tih spregova koje negdje, u dubini ličnosti ili univerzuma, čuva naše »kolektivno nesvjesno«, kako bi ga mazvao Jung.

I nije li možda to razlog što se u stariim istočnim civilizacijama umjetnik smatrao »medijumom«, pa su se tvorevine duha gledale kao kolektivna pojava.

Cini mi se da iskazuje *Strahote raja* treba čitati i razumjeti jednostavno, tako kako su napisani, kao poruke. I naravno, uživati u onome što one nose »iza riječi« kako bi to rekli stari Kinezi. »Mreža nije ono što je kreacija, kreacija je »ono između«, arabeska prostora koju mreža riječi naslućuje.

Izgleda da treba da naučimo da uživamo u toj svjetlosti »između niti«, u tim neobičnim spregovima koji su isuviše čudni da bi se mogli izmisliti. Zato ne lomimo glavu oko autorstva i svrstavanja ove zbirke u poeziju, afonizme, filosofeme i tome slično. Đoko Stojičić je isto toliko autor svoje knjige kao što je bilo koji drugi stvaralac autor onoga što priznajemo kao autorstvo. No, to nije ni bitno. — Pojedimo jabuku i uživajmo u njoj, u tome je svrha svake dobre knjige.

SLOBODAN KALEZIĆ: »SJENKE I STVARI«
»Pobjeda«, Titograd, 1979.
Piše: Vuk Milatović

Znameniti pisac Vladan Desnica tvorac je moderne književne strukture, retke u našoj savremenoj književnosti. Osoben kao romansijer i pripovedač, sve više je predmet interesovanja današnjih tumača literature. Neodoljiva umetnička snaga koja nije iz Desničinog književnog stvaralaštva glavni je motiv, podsticaj ili povod nemalog broja studija i oglada. Svoj poetski stav Desnica je iskazao rečima: »Umetničko djelo, ako nema vrijednosti kao takvo, nema vrijednosti ni kao bilo što drugo«.

Ispitujući strukturu Desničinih pripovedaka, Slobodan Kalezić je, pre svega, bio inspirisan navedenim piščevim stavom. Dakle, kroz književne strukture on proučava prirodu umetnosti, odnosno literarnosti Vladana Desnice. Njegovo istraživačko iskustvo metodološki ja zasnovano na teoriji strukturalizma, sasvim modernom konceptu interpretacije književnog dela. Svestan velike intelektualne snage Vladana Desnice i delikatnosti vlastite metodološke orijentacije, Kalezić je najpre izgradio potrebne teorijske okvire svog ispitivanja, ali ne sputavajući piščev tekst, ne gušeći naučnom aparaturom suptilno pripovedačko stivo. U svom teorijskom određenju Kalezić raspravlja o pojmu strukturalizma i strukture koliko mu to nalazu potrebe istraživanja, mada bi za znatijeljnijeg čitaoca takvo raspravljanje, studioznije dato, moglo biti još privlačnije.

Slobodan Kalezić u knjizi *Sjenke i stvari* nastoji da širokim zahvatima, krajnje precizno i mikroanalitički, uđe u neobičan pripovedački svet Vladana Desnice. On zapaža da je osnovna karakteristika Desničinih pripovedaka »bogatstvo socijalnog života i historijskog iskustva, transponovanih sredstvima moderne književne artikulacije«. Ispitujući socijalnu strukturu ove proze, Kalezić ne gubi iz vida gust splet istonjskih i drugih okolnosti pod kojima je obitavao čovek o kome piše Desnica. Autor ove knjige vodi brigu da u procesu interpretacije ne pridaje umetničkom tekstu veću ulogu, i značenjsku i funkcionalnu, od one koju realno ima.

Kalezić je svestan činjenice da tumačenjski odnos prema umetničkom tekstu ne sme biti jednostran. On se zalaže za izvornost tumačenja, za radikalniju kritičarsku vizuru, nikada ne gubeći iz vida tekst kao litarnu činjenicu, kao osnovni istraživački podsticaj. Ta kritičarska vernost tekstu, iznalaženje metoda imanentnog pripovedačkom delu, svakako je dobra osobina knjige *Sjenke i stvari*. Precizna analitičnost i spremnost autora da se uhvati ukoštac s najsuptilnijim problemima, ali ne i po cenu bilo kakvog rezultata, jasno određuje Kalezićevu kritičarsku orijentaciju. Vidna je njegova borba za vlastitu kritičarsku volkaciju, želja da se oslobodi literature koja je uticala na formiranje njegovih teorijskih stavova. Po njemu, teorija je upotrebljiva ukoliko je podobna za tumačenje određenog teksta.

Kalezić pripada tipu književnih kritičara zagovornika jasne i čiste kritičke reči, čiji je jedini cilj — jednostavnim, ali ne uprošćenim kritičkim iskazom otkriti zakone sklopa književnog dela, prirodu umetničkih sredstava i njihovu funkcionalnost. Iako je njegov postupak u suštini strukturalistički, bio je svestan nedostataka tog danas popularnog specijalističkog metoda, njegovog relativizma i jednostranosti.

U nastojanju da Desničine pripovedke proučava u okviru određenih struktura i strukturalnih odnosa, Kalezićev postupak egzaktnog raščlanjavanja uverava nas u punu osmišljenost kritič-

gkog teksta racionalnim i krajnje odmerenim. Nema kritičkog impresionizma i improvizacije.

Dakle, Kalležev iz osnovni tumačenjski stav je približiti se delu, biti kritičar izbliza, ne prenebregnuti umetnički tekst u procesu interpretacije. Knjiga *Sjenke i stvari* značajan je doprinos proučavanju Desničinih pripovedačkih opusa. Ona nam ne pruža jasan i konačan književnokritički i naučnoistraživački profil ovog autora, ali otkriva njegovu upornost, ambiciju, strpljivost i dobru informisanost o važnim problemima književne teorije.

BRANKA SLIJEPCJEVIĆ: »DVOGLAVA AGNEZA«,
Naklada CDD SSOH, Zagreb, 1979.
Piše: Goran Buijić

Roman-prvenac Branke Slijepećević iznikao je u klimi hrvatske mlade literature, tzv. fantastičke proze, čiji se književni obrazac naslanjao navlastito na borhesovski model spisateljskog ukazivanja transcendentnog svijeta čovjekovog. U beletrističkim ostvarenjima takve provenijencije neprijeporno najistaknutije mjesto zauzimala je novelistika forma, pa se tim više čitateljstvu romaneskni oblik pripovedanja nadaže kao stanoovitno osvježeno. U Hrvatskoj je otkriženost pisca romanom postalo pitanjem literarnog prestiža, a time i roman *Dvoglava Agneza* primamo s većom zainteresiranošću. Ostvaren stimulacijom na natječaju za poticanje književnog stvaralaštva u Republici, ovaj se roman apriorno afirmirao kao djelo kojemu trebamo posvetiti pažnju, pa se ima uzeti svrhom ovog prikaza upravo tako postavljena relevancija spram tradicije fantastičke prozne riječi u post-borghesovskom razdoblju.

Ono čime se roman Branke Slijepećević ubraja u danas pomalo diskreditiranu fantastičku prozu zasigurno je osnovni sukob realnog i svijeta fantazmagoričke nazočnosti. Radnja se, gledano kompozicijski, odvija pravolinijski, zadržljivo kontrastno iracionalnom, a fabularni kontekst utemeljen je na iznadaonoj intervenciji fantastičke nazočnosti u monotonoj svakodnevnici glavnog lika. Ludvigu, gogoljevskom činovniku bez ambicija, život naprasno prekida u svoj njegovoj kolotečini sudbonosni susret s pticom-ženom Agnezom, čija zavodljivost glavnog junaka odvodi u duhovne avanture snagom usuda. Očudujući mladači ritam Ludvigova bivstvovanja nesvakidašnjim, autonoma podastire pred čitatelja sumanutu potragu za smislom vlastite egzistencije njenog junaka.

Zrelom uporabom jezika, monologizirajući dijalog, spisateljica s puno cinizma prati dogodovštine Ludvigove, uvodeći ga stilskim postupkom »pronađenih rukopisa« među ptičarski svijet što posjeduje autohtonost logičkog peropiranja zbilje, na taj način inagurirajući ustrojstvo ljudske zajednice u kojoj mogu funkcionirati sasvim drugačiji principi i društvene norme. Sa svojom organizacijom, pričarskim glasilom i sastancima, svijet Agnezin korespondira Ludvigovom, povodeći junaka romana za sobom u tolikoj mjeri da se dvije ravni, realno i fantastično, u svijesti glavnog lica identificiraju.

Ovakvo konstruiran, prvijenac Branke Slijepećević neodoljivo nas asocira na Bulgakovu. Potpuna paralela između *Dvoglave Agneze* i *Majstora i Margarite* činila bi se ishitenom, ali je upućenijem čitatelju bijelodano da se bulgakovljevske tip naracije prepoznaje, kako u razvijanju siže, tako i u pogledu motivacije, gradnje zapleta i kompozicijski. Asimilirajući takav tip pripovjedanja, Slijepećevića je učinila pomak od hrvatskih borhesovaca, svjesno prihvativši rizik da se oslobodi dugogodišnje supremacije velikana *litterature fantastique*.

Inficiranost Ludvigova irealnim kozmosom nastavlja se daljnjim približavanjem cilju njegovog traganja. Prisproda bicažena omogućuje mu da se sukobi s problemima na koje zasigurno u svom životu mediokriteta ne bi naišao. Aktualizirajući se kao potražitelj, Ludvig nepovratno tone u metafizički labirint. Susreće pandemionijum osoba, čija ga sposobnost življenja u bezvremenu prostoru fascinira mogućnošću iskliznuća u Ništa, a koji sebe nazivaju »vremeljubima«. Satirčna u izrazu, spisateljica u lapidarnim naznakama pokazuje da ni u romanu, makar u podnaslovima anticipira daljnji slijed događaja, ne mora nužno razumski svijet gospodariti carstvom mašte i sna. Štoviše, izokrenuvši kauzalitet duha u lucifeničnoj igri sa zdravim razumom, groteska ovdje izrašta u zrelo umjetničko djelo. Nizanje novih epizoda, sasvim u žanrovskim konvencijama, dozvoljava pripovjedaču da ciničnim jezikom odslika stvarni svijet u vlastitom ogledalu ptičarske parabole o zaumnom prostoru duha. Razne digresije razbijaju uvrinježeni koncept pravolinijskog stupnjevanja, a time se i sličnost s fantastičkom prozom još više odatleuje.

Na svaki način, roman Branke Slijepećević pruža optimističke prognoze o linim mogućnostima mlade hrvatske proze. Uz sve ostale žanrove, među kojima popularnost sve više stiče roman detekcije, *Dvoglava Agneza* stoji u obzoru nove riječi gotovo osamljen slučaj, a time autorično ime zaslužuje pažnju i šireg, jugoslavenskog čitateljstva. Razrješenje radnje u epilogu samo potvrđuje našu objektivnu: »Ali što sve nije čudno na tome svijetu najboljem od svih svijetova?«

JELENA V. CVETKOVIĆ: »UZNEMIRENI
VID VREMENA«,
»Helikon«, Beograd, 1979.
Piše: Miodrag B. Šijaković

U ediciji »Helikon«, koju već godinama veoma pedantno uređuje pesnik Radivoje Pešić, pojavila se knjiga Jelene V. Cvetković *Uznemireni vid vremena*, koja nam daje povoda da o ovoj mladoj pesnikinji što najavljuje svoj lirski glas kažemo nekoliko reči. Ovo utoliko pre što je to njena prva knjiga i što — kako kaže kritičar Dragan M. Jeremić — nosi tople akcente, jer se pesnikinja »služi slikama i metaforama koje nisu stereotipne«.

Knjiga *Uznemireni vid vremena* sastavljena je iz više ciklusa, tako da svaki ciklus zaokružuje jedan emotivni izlet u svet ličnih projekcija i subjektivnih viđenja stvari. Prvi ciklus — »U duši mojoj snovi žive« — ima samo četiri pesme i njihova okosnica je sentimentalno sećanje na nemirne trenutke mladosti, koja kao da bdi u pesnikinji i sentimentalnim bojama natapa svaku njenu misao, svako osećanje, svaku reminiscenciju na nepovratnost življenja, gde se mešaju iluzija i stvarnost, doživljeno i nedoživljeno.

Drugi ciklus, pak, simbolično govori o belim memirima, o zimi koja se ovde pojavljuje kao simbol zrelijeg doba, o snegu čije usne dodiruju »prag noći«, noći koja »zaboravlja sve čutnje i kreće put igre«; i ovaj ciklus sadrži nostalgijne akcente i odslikava sećanja na prohujale dane i trenutke. I svaki ciklus, dalje, govori o memirima, doživima minulih iskrica sreće i o otkrivanju novih životnih radosti i vrednosti, koje pesnikinja daje nove podstice izazivaju u njoj rasplamtela osećanja. Uvodna pesma glasi:

*Zatvorena u zenici oka tvog
želim da sanjam;
neka zenica tvoja
bude moj dom.*

I čitav ciklus je izraz, čini se, opsesija očiju, koje se pojavljuju kao ovaploćenje iskrenosti, kao ogledalo čovekovih nemira, kao nedokučiva ali prijatna tajna ljudskih dubina. U ovom ciklusu se nalazi i možda jedna od najliričnijih pesama u knjizi — »Povratak«, koja malo odudara od konteksta, ali koja blagom metaforikom naglašava povratak detinjstvu, čednosti, čarima prve ljubavi, koja je polako iščezla kao eho varljivih iluzija u sukobu s nedaćama života, s novim susretima, novim ljubavima.

Što se više bližimo kraju knjige, pesme su zgusnutije, dublje, metafoničnije i misaonije. Očigledno je da je Cvetkovića u poetskom stvaranju prolazila kroz razne faze i da ova knjiga dolazi kao segment jednog životnog iskustva i raspevanosti koja traži odgovarajući ne samo lirski, već i misaoni izraz, jer, nesumnjivo je, mnogi stihovi odzvanjaju kao filozofske sentence o ljudskoj prirodi i prolaznosti, o snoviđenjima koja se prepliću sa stvarnošću, o vizijama koje zadiru u iskonske ljudske pobude i pravizije, o detinjstvu koje ostaje večita čovekova kantilena o sreći i mogućim doživljajima radosti.

Završni ciklus — »Odbegla jutra« — ujedno i najduži, po svojoj prilici je iskusni rezime ove lirске avanture koja se u svom razvoju, zaokružuje misaonošću i metafoničkom čija konciznost zbunjuje i koja otvara poetski svet pesnikinje ispod naslaga pojmova, svet koji je praćen reminiscencijama, »kontra-punktiranjima«, kao što kaže drugi recenzent — Radoljica Tautović, između ljubavne i misaone lirске ekstaze. Tautović primećuje: »Tako se Jelena V. Cvetković u znatnoj meri približava jednom poetskom integralu, obuhvatajući emotivnost i misaonost, neposrednu viziju i simboličnu figuru, naivnost deteta i zrelost stvaraoča«.

Prva knjiga Jelene V. Cvetković predstavlja nam zrelog pesnika, spremnog da se upusti u sve duhovne uzlete, pesnika koji je pronašao svoj izraz i pesnički smisao; ona nam reprezentuje modernu liriku po formi i nadahnućima, liriku prijatnu i momente uzavreću, koja otpočinje svoj put u našu poeziju.

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

uređuju: jovan delić, milan dunderški, dragan čopić, simon grabovac, dragan ković, miroljub radojković i jovan zivlak (glavni i odgovorni urednik), / tehnički i likovni urednik cvetan dimovski / sekretar radmila gikić / članovi izdavačkog saveta: aleksandar foriš-ković, petar janković, tatjana jašin, sladana kolundžić, velja macut, ljubica dotlić-petrović, vladimir stevanov (predsednik), radojica šajtinac, julijan tamaš, nedeljko terzić i milan uzelać (delegati šire društvene zajednice); / gordana divljak-arok, darinka nikolić, vitomir sudarski, milan živanović i jovan zivlak (delegati izdavača), / izdaje niško dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31. / direktor vitomir sudarski / osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine / časopis finansira SIZ kulturne SAP vojvodine / rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja pretplata 100 dinara, za inostranstvo dvostruko / žiro račun: 65700-603-6324 niško dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja« / lektor zorica stojanović / štampa »prosveta«, novi sad, stevana sremca 13 / na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.